NUTQ TEXNIKASI VA MADANIYATI

Asilbekova Zinnira Zafarbek qizi,
Mo'ydinova Rayyona Erkinjon qizi
Abduqaxxorova Rayhona Olimjon ,
Turdiyeva Shohidaxon Anvarjon qizi.
Andijon davlat pedagogika instuti 2-bosqich talabalari
Pedagogika fakulteti kafedrasi katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada nutq texnikasi va nutq madaniyatining pedagogik faoliyatdagi o'rni hamda ahamiyati yoritilgan. O'qituvchining to'g'ri, ravon va ta'sirchan nutqi ta'lim samaradorligini oshirishdagi muhim omil sifatida tahlil qilinadi. Shuningdek, nutq texnikasining tarkibiy qismlari, nutq madaniyatini rivojlantirish usullari va zamonaviy pedagogik jarayondagi ahamiyati ilmiy asosda bayon etiladi.

Kalit so'zlar : nutq texnikasi, nutq madaniyati, pedagogik mahorat, kommunikatsiya, talaffuz, diksiya, pedagogika, notiqlik san'ati

SPEECH TECHNIQUE AND CULTURE

Abstract: This article highlights the role and importance of speech technique and speech culture in pedagogical activity. The teacher's correct, fluent and effective speech is analyzed as an important factor in increasing the effectiveness of education. Also, the components of speech technique, methods for developing speech culture and their importance in the modern pedagogical process are scientifically described.

Key words: speech technique, speech culture, pedagogical skills, communication, pronunciation, diction, pedagogy, oratory

Kirish: Bugungi kunda ta'lim tizimida pedagogning kasbiy mahorati muhim ahamiyat kasb etadi. O'qituvchining bilim darajasi bilan bir qatorda uning nutqi, muomala madaniyati va o'z fikrini aniq yetkaza olishi ham ta'lim samaradorligiga katta ta'sir ko'rsatadi. Chunki o'qituvchi nutqi o'quvchilar uchun namuna hisoblanadi. Nutq texnikasi va madaniyati pedagogik faoliyatning asosiy tarkibiy qismlaridan biridir. To'g'ri va ta'sirchan nutq o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi, mavzuni oson tushunishga yordam beradi hamda samarali muloqotni ta'minlaydi.Nutq madaniyati, nutq odobi og'zaki va yozma adabiy til me'yorlari (talaffuz, urg'u, qo'llash, grammatika, uslubshunoslik qoidalari)ni egallash, shuningdek, turli aloqa-aralashuv sharoitlarida tilning tasviriy vositalaridan nutqning maqsad va mazmuniga mos ravishda foydalanish mahorati; 2) tilshunoslikning tilni madaniyat quroli sifatida mukammallashtirish maqsadida me'yorlashtirish (tartibga solish) muammo larini o'rganuvchi bo'limi. G'arb tilshunosligida umumiy ma'noda "til madaniyati" termini ham qo'llanadi. 1-ma'nodagi "Nutq madaniyati" tushunchasi adabiy tilni o'zlashtirishdagi ikki bos-qichni qamrab oladi: a) nutqning to'g'riligi va boshqa nutqiy mahorat. Nutqning to'g'riligi muayyan tilda so'zlovchilar va yozuvchilar tomonidan "ideal" yoki umum tomonidan qabul qilingan va an'anaviy saqlanib kelayotgan odatlar, ibrat va namunalar tarzida idrok etiladigan adabiy me'yorlarga amal qilishdir.

Asosiy qism: Nutq texnikasi – bu insonning tovush, nafas, talaffuz, diksiya va intonatsiyadan to'g'ri foydalanish mahoratidir. Nutq texnikasi orqali fikr tinglovchiga aniq, ravon va ta'sirchan yetkaziladi. Nutq texnikasining asosiy tarkibiy qismlari quyidagilardan iborat: to'g'ri nafas olish; aniq talaffuz; ovoz balandligini boshqarish; intonatsiyadan foydalanish; nutq

sur’atini nazorat qilish. Pedagogning nutqi baland yoki juda past bo‘lmasligi, ravon va tushunarli bo‘lishi kerak. Chunki noto‘g‘ri talaffuz yoki bir xil ohangdagi nutq o‘quvchilarning e’tiborini pasaytiradi. Nutq madaniyati tushunchasi Nutq madaniyati – bu adabiy til me’yorlariga rioya qilgan holda fikrni aniq, to‘g‘ri va chiroyli ifodalash qobiliyatidir. Nutq madaniyati insonning umumiy madaniy saviyasini ham aks ettiradi. Pedagogning nutq madaniyati quyidagi jihatlar bilan namoyon bo‘ladi: so‘zlarni o‘rinli qo‘llash; adabiy til qoidalariga rioya qilish; muloyim va hurmat bilan gapirish; ortiqcha yoki shevaga xos so‘zlardan foydalanmaslik. O‘qituvchi nutqi o‘quvchilarning dunyoqarashi va ma’naviy tarbiyasiga ham ta’sir qiladi. Shu sababli pedagog har bir so‘ziga e’tiborli bo‘lishi kerak. Nutq texnikasining pedagogik faoliyatdagi o‘rni Ta’lim jarayonida pedagogning nutqi asosiy vosita hisoblanadi. O‘qituvchi o‘z nutqi orqali: yangi bilimlarni tushuntiradi o‘quvchilarni rag‘batlantiradi; tarbiyaviy ta’sir ko‘rsatadi; muloqotni tashkil etadi. Ta’sirchan nutq o‘quvchilarning diqqatini jalb qiladi va mavzuni yaxshi o‘zlashtirishga yordam beradi. Masalan, ovoz ohangining o‘zgarishi, muhim joylarga urg‘u berish va hissiy ifoda darsning qiziqarli o‘tishini ta’minlaydi. Nutq madaniyatini rivojlantirish usullari Nutq madaniyatini rivojlantirish uchun quyidagi usullardan foydalanish mumkin: badiiy adabiyotlarni mutolaa qilish; she’r va matnlarni ifodali o‘qish; notiqlik mashqlarini bajarish; diksiya ustida ishlash; omma oldida chiqish qilish. Bundan tashqari, pedagog o‘z nutqini yozib tinglashi va kamchiliklarini tahlil qilishi ham foydali hisoblanadi. Pedagogik muloqot va nutq Pedagogik muloqot o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi samarali aloqani ta’minlaydi. Muloqot jarayonida pedagogning muomala madaniyati, ovoz ohangi va so‘z tanlashi muhim rol o‘ynaydi. Muloyim va samimiy nutq o‘quvchilarda o‘qituvchiga nisbatan hurmat va ishonch uyg‘otadi. Aksincha, qo‘pol yoki tushunarsiz nutq ta’lim samaradorligini pasaytiradi. Nutq texnikasida uchraydigan kamchiliklar Ba’zi pedagoglarda quyidagi kamchiliklar uchraydi: juda tez gapirish; noto‘g‘ri talaffuz; shevaga xos so‘zlarni ishlatish; bir xil ohangda gapirish; ortiqcha so‘zlardan foydalanish. Bunday kamchiliklarni bartaraf etish uchun muntazam mashq qilish va o‘z ustida ishlash zarur.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, nutq texnikasi va madaniyati pedagogik faoliyatning ajralmas qismi hisoblanadi. O‘qituvchining to‘g‘ri, ravon va ta’sirchan nutqi ta’lim samaradorligini oshiradi, o‘quvchilarning bilimni yaxshi o‘zlashtirishiga yordam beradi hamda ijobiy pedagogik muhit yaratadi. Nutq madaniyati pedagogning kasbiy mahoratini namoyon etuvchi muhim omildir. Shu sababli har bir pedagog o‘z nutqi ustida doimiy ravishda ishlashi, notiqlik mahoratini rivojlantirishi va adabiy til me’yorlariga rioya qilishi zarur. Kelajakda ta’lim tizimida pedagoglarning nutq madaniyatini rivojlantirishga alohida e’tibor qaratish, maxsus trening va mashg‘ulotlarni tashkil etish muhim ahamiyat kasb etadi..Ayniqsa, nuqsonlarni erta aniqlash, diagnostika va korreksion-kompensator yondashuvlardan foydalanish bolaning keyingi taraqqiyoti uchun muhim omil hisoblanadi.Shuni ta’kidlash lozimki, anomal bolalarning o‘qitilishi va tarbiyalanishi oila, maktab va mutaxassislar o‘rtasidagi uzviy hamkorlikni talab etadi. To‘g‘ri tashkil etilgan korreksion ta’lim jarayoni bolalarning mustaqilligi, mehnat ko‘nikmalari, ijtimoiy moslashuvi va shaxs sifatida shakllanishiga katta ta’sir ko‘rsatadi. Demak, korreksion pedagogika ijtimoiy ahamiyati yuqori bo‘lgan sohaga aylangan bo‘lib, jamiyatning har bir a’zosiga teng imkoniyat yaratishga qaratilgan insonparvarlik g‘oyalariga asoslanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Soliyev A.S. Maxsus pedagogika. — Toshkent: O‘zMU nashriyoti, 2018.
2. Abdullayeva B.S., Ro‘ziyev Y.Z. Pedagogika asoslari. — Toshkent: Fan, 2020.

3. “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun, O‘zbekiston Respublikasi, 2020.
4. Inklyuziv ta’lim konsepsiyasi (2020–2025 yillar).
5. Defektologiya va logopediya bo‘yicha ilmiy qo‘llanmalar, Toshkent, 2019.